

Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Özsaygı Düzeylerinin Ana Baba Tutumları ve Empati Düzeyleri ile İlişkisinin İncelenmesi

An Examination of the Relationships of the Levels of Self-esteem of Fourth-Grade Students with their Parental Attitudes and Levels of Empathy

Ceren Nilgün Çetin

Öz. Bu araştırmada, dördüncü sınıf öğrencilerinin özsaygı düzeylerinin ana baba tutumları ve empati düzeyleri ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırma grubunu, Ankara il merkezindeki Çankaya, Keçiören, Sincan ilçelerinde öğrenim gören dördüncü sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmada Kişisel Bilgi Formu, Coopersmith Özsaygı Ölçeği, Çocuklar İçin Empati Ölçeği ve Ana-Baba Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada t-Testi, Kruskal-Wallis H Testi, Mann-Whitney U Testi ve Pearson Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır. Araştırmada, Otoriter anne ve genel özsaygı arasında; otoriter anne ve toplam özsaygı arasında; otoriter baba ve genel özsaygı arasında; otoriter baba ve sosyal özsaygı arasında; otoriter baba ve toplam özsaygı arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca söz konusu boyutlar arasında negatif yönde ve düşük düzeyde; özsaygı ve empati arasında düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki ($r < 0,30$) olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler. Özsaygı, anne baba tutumu, empatik beceri

Abstract. This research examines the relationship between the levels of self-esteem of fourth-grade students and their parental attitudes and levels of empathies. The research group consists of fourth grade students from Çankaya, Keçiören and Sincan districts of Ankara. A Personal Information Form, Coopersmith Self-esteem Scale, Empathy Scale for Children, and Parental Attitudes Scale are used in the study. The t-test, Kruskal-Wallis H Test, Mann-Whitney U Test, and Pearson Correlation Coefficient were used in the study. In the study, between authoritarian mother and general self-esteem; between authoritarian mother and total self-esteem; between authoritarian father and general self-esteem; between authoritarian father and social self-esteem; there is a significant relationship between authoritarian father and total self-esteem. In addition, there is a negative and low ratio relationship between the mentioned dimensions. It was also found that there was a low rate of relationship and empathy. It was seen in the study that there is a negative and low relationship between the mentioned dimensions and there is a low and significant difference between self-esteem and empathy.

Keywords. Self-esteem , parental attitudes, empathic skills

Ceren Nilgün Çetin
MEB, Ankara, Türkiye
e-mail: cnfcmuto@gmail.com

Geliş/Received: 21 Kasım 2018/November, 21, 2018
Düzeltilme/Revision: 23 Aralık 2018/December, 23, 2018
Kabul/Accepted: 28 Aralık 2018/December, 28, 2018

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği
Turkish Psychological Counseling and Guidance Association

Araştırmada çocukluk çağı olarak bilinen dördüncü sınıf öğrencileriyle çalışılmıştır. Bu yaş gurubundaki öğrencilerin okul çağına gelene kadar etkileşime girdiği çevreden en önemlisi çoğunlukla anne-babadır. İnsanın kişilik yapısındaki temel öğelerinden olan “özsaygı ve empatik beceri”nin bu yaşlardaki çocukta, anne-baba tutumlarıyla nasıl bir etkileşime girdiği saptanmaya çalışılmıştır. Bu evredeki çocukların kişilik gelişim sürecinde, anne-baba ile olan ilişkileri ve bu ilişkilerin özsaygı ile etkileşiminin sonuçları şüphesiz önemli bilgiler verecek ve eğitim süreci açısından katkılar sağlayacaktır.

İnsan yaşamında kişilik, doğumla başlayıp ölüme kadar devam eden bir gelişim içerisindedir. Bu süreçte çocukluk yılları kişiliğe temel oluşturduğu için ayrı bir öneme sahiptir. Bu dönemdeki etkenler, kişilik yapısının gelişiminde önemli rol oynarlar (Çetin, 2008).

Çocuklara huzurlu bir aile ortamı hazırlanmasıyla geleceğe yönelik sağlıklı nesiller yetiştirilebilir. Aile, toplumun çekirdeği ve temelidir. Sağlam ve güçlü bir toplum ancak güçlü ve düzenli ailelerden oluşur (Usta, 2004).

Özsaygı

Özsaygı becerilerinin gelişiminde bireylerin çocukluktan itibaren çevresi ile girdiği etkileşimin büyük payı bulunmaktadır. Aile yapısı ve çocuğa karşı tutumlar bireyin kişilik gelişimi üzerinde büyük rol oynamaktadır. Çocukların ilk girdiği toplumsal çevre olan ailenin, çocuğun öz saygısına etkisi önemlidir (Erkan, 1993). Özsaygı, kişinin kendi kendini değerlendirmesini, diğer insanların tepkisini ve yaşantımızda üstlendiğimiz rolleri içerir. Kişinin oynadığı çeşitli roller, onun benliğinin bir fonksiyonudur (anne, eş, arkadaş, öğrenci, yönetici vs.). Bu roller; cinsiyet, soy, gelenekler, kişinin toplumdaki rolü ve yeri ile ilişkili olup, kişinin kendisini nasıl gördüğünü, diğer insanların onu görme açısını, onunla olan iletişimlerini ve ona karşı gösterdikleri tepkileri etkiler. Çevreden gelen mesajların olumlu ya da olumsuz niteliği, özsaygı gelişiminin temelini oluşturmaktadır (Mussen, 1990).

Ailede küçük yaşta edinilen deneyimlerin özsaygı üzerindeki etkilerinin önemli olduğu, özsaygının kişiler arası ilişkiler sürecinde olduğu, ailenin de bu konuda merkez olduğu ileri sürülmektedir (Coopersmith, 1974). Özsaygı insanların büyük ölçüde gereksinim duyduğu bir özellik ve yaşam sürecine çok önemli

katkısı olan bir gereksinimdir. Normal ve sağlıklı bir gelişmede hiçbir zaman göz ardı edilemez (Sarıyüce-Körükçü, 2004).

Anne Baba Tutumu

Toplumun en küçük temel birimi olan aileye, çocuğun özsaygısının gelişmesinde büyük görevler düşmektedir. Çocuk ailesi yanında kendini güvende hisseder, bu güvenin desteği ile dışa açılır, dünyayı keşfeder ve başka insanlarla da iletişim kurar (Usta, 2004). Anne baba tutumları, çocukların davranışları üzerinde etkilidir (Kırman ve Doğan, 2017). Çocukta sosyal ilişkilerin gelişmesinde de, anne-çocuk ilişkisi önemli bir işleve sahiptir. Anne ile çocuk arasında kurulan sağlıklı iletişim, çocuğun başkaları ile olumlu ilişkiler kurması için temel oluşturur (Arabacı, 2011).

Çocuklara huzurlu ve sevgi dolu bir aile ortamının hazırlanabilmesi, çocukların kişilik gelişiminde geleceğe yönelik sağlıklı adımların atılmasında önemli rol oynayacaktır. Bu bağlamda çocukların yaşamlarını sürdürdükleri aile yapısı önemli bir faktördür. Doğumdan sonra ilk etkileşimlerini aile içinde yaşayan çocuğun özsaygısı da aile bireyleriyle yaşadığı etkileşimlerden olumlu ya da olumsuz olarak etkilenecektir (Beane ve Lipka, 1986).

Çocuğun aile içindeki tutumuna karşı ailenin izlediği tutum ve politika, çocuğun özsaygısının şekillenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle olumsuz tutum sergileyen çocuklarda, olumsuz davranışlar gösteren çocuğa karşı aile, iletişimde izlediği yolu değiştirmeyip, ailede çocuğu bir problem ve günah keçisi olarak gördüğü durumlarda, çocuğun özsaygısının daha da fazla düştüğü gözlemlenmiştir (Riley, 1995).

Çocuğu olduğu gibi kabul eden onu destekleyip yüreklendiren aile, çocuğun benliğinin olumlu yönde gelişmesini sağlamaktadır. Anne baba sevgisi ve benimsemesi ile çocukta benlik saygısı, öz değer, törel bilinç, özdenetim ve çabaya yönelik davranışların gelişimi arasında yakın bir ilişkinin varlığı söz konusudur (Geçtan 2014).

Çocuk ve yetişkin arasındaki iletişim doğumla birlikte başlar. Bebek doğduğu andan başlayarak, çevresiyle iletişim kurmaya ve edindiği algıları değerlendirmeye çalışır. Bu dönemde, anne-baba ile çocuğun iletişimi önce sözel olmayan iletişim

şeklinde görülür. Bebekler konuşmaya başlamadan önce, vücut hareketleri ve yüz ifadeleri ile onaylanma, yüceltilme, sevgi, tehlike, öfke gibi temel duygusal temaları anlarlar ve bu durumlara göre iletişimde bulunabilirler (Kırman ve Doğan, 2017).

Empati

Kişilerin empatik beceri düzeyleri, iletişim sürecinin kalitesinde çok önemli bir yere sahiptir. Kişinin karşısındaki bireyin duygu ve düşüncelerini anlamasına yardımcı olan empatik beceri, genel iletişim becerisinin önemli bir parçası olarak kabul edilmektedir. Empati, kişinin kendisini karşıdaki insanın yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi sürecidir (Rogers, 1975). Empatik beceriden yoksun bireylerin girdikleri iletişimlerde birbirlerini yanlış anlamaları ve incitmeleri söz konusudur. Aynı durum çocuklar için de geçerlidir. Empatik becerisi düşük olan çocuğun arkadaşlarını, ailesini ve öğretmenlerini anlamada güçlüklerle karşılaşması olasıdır. Bu da onun çevresi tarafından dışlanmasına neden olabilir (Yılmaz, 2003).

Bu araştırmada, çocukluk çağı olarak bilinen dördüncü sınıf öğrencileriyle çalışılmıştır. Çocuk gelişiminde, olgunlaşma ve öğrenme, öğrenmeye hazır oluş ve öğrenmenin en uygun zamanı oldukça önemlidir. Gelişme hızı her çağda aynı değildir. Çocuk yetenek ve becerilerinin gelişiminde belli bir düzen vardır (Doğan, 2007). Ergenlik döneminin 12-13 yaşlarda başladığı düşünülürse, dördüncü sınıf seviyesi, 10 yaş ortalamasına yani ergenliğe girilmeden önce son çocukluk dönemlerine rastlamaktadır. Araştırmada henüz tam olarak ergenliğe girmemiş çocukluk döneminde bulunan dördüncü sınıf öğrencileriyle çalışılmıştır. Çocuklar, bu aşamada objeleri ve olayları anlamak için mantıklarını kullanmaya, olay ve olgulara farklı açıdan bakmaya başlarlar, başkalarının fikirlerini anlamaya çalışırlar (Doğan, 2007). Çocukların gelişim sürecinde özsayı düzeyleri, anne-babaları ile olan ilişkilerinin sonuçları ve empatik becerileri hiç şüphesiz kişiliklerini de etkilemektedir (Çetin, 2008). Benlik algısının sağlıklı oluşumunda, ebeveynlerin rolü önemlidir ve bunun için en önemli dönem çocukluk dönemidir (Kırman-Doğan, 2017). Araştırmada, dördüncü sınıf öğrencilerinin özsayı düzeyleri üzerinde cinsiyetin, doğum sırasının, anne-baba öğrenim durumunun, ailenin algılanan gelir düzeyinin etkisi

ile anne-baba tutumları ve empatik beceri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Özsaygı, anne baba tutumu ve empati ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılmış birçok araştırmaya rastlanmıştır ancak “çocuklarda özsaygı, anne baba tutumu ve empati” ilişkisini inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Araştırmanın sonucunda elde edilecek bulguların, çocukların özsaygılarının ana baba tutumlarından etkilenme durumları ve empatik beceri ile ilişkisini ortaya çıkarmasının yanı sıra elde edilen sonuçlarla, hem anne babalara hem eğitimcilere hem de çocuklarla ilgili tüm çevrelere yol gösterici olması bakımından da fayda sağlaması hedeflenmektedir. Özsaygısı yüksek, ana baba ilişkileri ve empatik becerileri iyi olan bireylerin yaşam kalitesinin yüksek, iyilik halinin devamlı olacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırma, dördüncü sınıf öğrencilerinin özsaygı düzeylerinin ana baba tutumları ve empati düzeyleri ile ilişkisini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışma, var olan durumu betimlemeyi amaçladığından tarama modelinde yapılmıştır.

Araştırma Grubu

Araştırmanın evrenini Ankara il merkezinde bulunan ilköğretim okullarına devam eden dördüncü sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma grubunu, 2006-2007 eğitim-öğretim yılında Ankara il merkezindeki üç farklı sosyo ekonomik düzeyde olan mahalledeki üç farklı okulda öğrenim gören dördüncü sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Buna göre TÜİK'ten alınan bilgilere göre seçilen, Çankaya İlçesi A. İlköğretim Okulu (üst sosyoekonomik düzey), Keçiören İlçesi H.G. İlköğretim Okulu (orta sosyoekonomik düzey) ve Sincan İlçesi A.L.A. İlköğretim Okulu (alt sosyoekonomik düzey) okullarının dördüncü sınıf öğrencileri ile çalışılmıştır. Araştırma grubundaki öğrenci sayısı başlangıçta 417 öğrenci iken, yanlış veya eksik yapılan işaretlemelerle dahil edilmeyen ölçek ve formlar olmuş ve araştırma 386 öğrenci ile tamamlanmıştır. 386 öğrencinin 176'sı (%45,3) kız öğrenci, 210'u (%54,7) erkek öğrencidir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak Coopersmith Özsaygı Envanteri, Ana-Baba Tutum Ölçeği, Çocuklar İçin Empati Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Coopersmith Özsaygı Envanteri

Coopersmith Özsaygı Envanteri, toplam 58 maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerin 8'i savunucu tutumlara karşılık gelen yalan maddeleri olarak değerlendirilmekte, 5 ve daha fazla madde savunucu biçimde yanıtlandığında değerlendirmelerden çıkarılması önerilmektedir. Ölçekten alınabilecek puan aralığı 0-50'dir. Puan artışı özsaygının yüksekliğini ifade etmektedir (Kapçı, 2004). Ölçek, 1967 yılında Coopersmith tarafından geliştirilmiştir. Yaşları 8-15 arası olan öğrenciler için kullanılmaktadır (Demir-Şad, 2007). Ölçeği ilk kez Türkçeye çevirerek uygulayan Özoğul'dur (1988). Testin cevaplanması "bana uygun" ve "bana uygun değil" cevaplarından birinin işaretlenmesi ile olmaktadır. Yüksek özsaygı ile ilgili maddeler "1", düşük özsaygı ile ilgili maddeler "0" olarak puanlanmaktadır. Puanın yüksekliği yüksek özsaygı düzeyine işaret etmektedir. Ölçek 50 maddeden oluşmaktadır. Dolayısıyla ölçekten alınabilecek en yüksek puan 50'dir (Akkuş-Çutuk, 2017).

Özoğul (1988), ilkokul 4. ve 5. sınıfta okuyan 120 öğrenci üzerinde yaptığı incelemede aracın güvenilirlik katsayısını 0.77 olarak bulmuştur. Gürçay (1989), ölçeği ilkokul 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerine (23 erkek ve 28 kız) iki hafta arayla uygulamış ve $r_x = .70$, ($p < .05$) güvenilirlik katsayısı bulmuştur. Buna göre ölçeğin güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca Güçray (1989) tarafından yapılmış olan benzer ölçekler geçerliliği, çocuklar için geliştirilmiş "Piers-Harris Öz Kavramı (Kendi Hakkımda Düşüncelerim) Ölçeği kullanılarak hesaplanmıştır. Her iki ölçek de 3, 4 ve 5. sınıfta okuyan 23 erkek, 28 kız öğrenci olmak üzere toplam 51 öğrenciye uygulanmıştır. Uygulama sonucunda Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu ile elde edilen geçerlik katsayısı 0.72 olarak bulunmuştur.

Çocuklar İçin Empati Ölçeği

Türkçe'ye uyarlaması Yılmaz (2003) tarafından yapılan Çocuklar İçin Empati Ölçeği, Mehrabian ve Epstein'in 1972'de geliştirdikleri Yetişkinler İçin Empati Ölçeği'nden, Bryant (1982) tarafından çocuklar için adapte edilmiştir. Bryant'ın (1982) adapte etmiş olduğu ölçek, Türkiye'de ilk defa Yılmaz (2003) tarafından kullanılmıştır. Doğru işaretlenen her maddeye 1 puan verilmekte ve ölçekten en yüksek 20, en düşük 0 puan alınabilmektedir. Buna göre yüksek puan, yüksek empatiyi ifade etmektedir (Yılmaz, 2003). Ölçek, 20 maddelik kendini anlatma (self-report) ve kağıt-kalem ölçeğidir.

Bryant'ın (1982) çocuklar için adapte ettiği ölçeğin iç tutarlılığı birinci sınıflarda .54, dördüncü sınıflarda .68, yedinci sınıflarda ise .79 olarak bulunmuştur. Bryant'ın ölçeğinde iki hafta arayla yapılan test-tekrar test güvenilirlik katsayıları ise birinci sınıflar için (n=53) $r = .54$, dördüncü sınıflar için (n=108) $r = .81$, yedinci sınıflar için ise (n=80) $r = .83$ olarak bulunmuştur. Güvenirliğin yeterli olduğu belirtilmiştir. Geçerlilik çalışması ise birinci sınıfların ölçekten aldıkları puanlarla Feschbach ve Roe'nin (1968) geliştirdiği empati ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılması ile yapılmış ve .05 düzeyinde anlamlı ilişki bulunmuştur (Yılmaz, 2003).

Yılmaz (2003) tarafından Türkçe'ye çevrilen ölçek, Bursa'da öğrenim gören 237 dördüncü sınıf öğrencisine uygulanmıştır. Veriler SPSS paket programından yararlanılarak bilgisayarla analiz edilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliliğini belirlemek için faktör analizi uygulanmıştır. Buna göre .245 ve daha yukarı faktör yüküne sahip maddeler seçilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda ölçek 20 maddeden oluşmuştur (Yılmaz, 2003).

Ana-Baba Tutum Ölçeği

Polat (1986) tarafından geliştirilen Ana-Baba Tutum Ölçeği'nin hazırlanmasında Kuzgun'un (1972) geliştirdiği Ana-Baba Tutum Ölçeği'nden yararlanılmıştır. Ana-Baba Tutum Ölçeği, anne ve babaların çocuklarına yönelik otoriter ve demokratik tutumlarını ölçmektedir. Ölçek çocuk ve gençlere yöneliktir. Zaman sınırlaması olmayan ölçek, soru formu ve yanıt kağıdından (anne ve babalar için ayrı ayrı) oluşmaktadır. Toplam 26 madde olan ölçeğin 13 maddesi demokratik,

13 maddesi ise otoriter tutumu ifade etmektedir. Otoriter tutumu ifade eden seçeneklere 1 puan verilmekte, demokratik tutumu ifade eden seçeneklere ise 0 puan verilmektedir. Ölçekten alınan toplam puanın yüksekliği, anne ya da babanın otoriter olarak algılandığını göstermektedir (Öner, 1996).

Ana-Baba Tutum Ölçeği'nin güvenilirlik katsayısı, test-tekrar test yöntemiyle saptanmıştır. Anne için 0.83, baba için 0.88 olarak iki ayrı güvenilirlik katsayısı bulunmuştur. Ölçek hem iç tutarlılık hem de puan değişmezliği açısından $p < 0.001$ düzeyinde anlamlı sonuç vermiştir (Polat, 1986).

İşlem

Verilerin toplanabilmesi ve gereken uygun ortamın sağlanabilmesi amacıyla T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Daire Başkanlığı'ndan ve Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden resmi izin alınmıştır. Okulların bulunduğu mahallelerin seçiminden önce Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (TÜİK) resmi dilekçe ile bilgi alınmıştır. TÜİK'ten Binalar Cetveli Form Nüfus-I ile mahallelerin sosyo-ekonomik düzey durumları elde edilmiştir. Buna göre Çankaya İlçesi A. İlköğretim Okulu (üst sosyoekonomik düzey), Keçiören İlçesi H.G. İlköğretim Okulu (orta sosyoekonomik düzey) ve Sincan İlçesi A.L.A. İlköğretim Okulu (alt sosyoekonomik düzey) okullarının dördüncü sınıf öğrencileri ile çalışılmıştır. Alınmış olan resmi izinlerle birlikte, araştırmanın yapılacağı okullara gidilmiştir. Araştırma sürecinde verilerin toplanması, bizzat araştırmacı tarafından yapılmıştır.

Veri toplama araçlarının katılımcılara dağıtılmasından sonra, katılımcılara araştırmanın amacı ve sağlayacağı katkı hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Veri toplama araçlarının yazılı yönergesi, sözel olarak da ifade edilmiştir. Veri toplama araçlarını her öğrenci kendisi doldurmuştur. Veri toplama araçlarını eksik dolduran katılımcılar araştırma grubuna dâhil edilmemiştir.

Verilerin Analizi

Ölçek uygulamalarından sonra yapılan inceleme sonucunda, öğrenciler tarafından eksik veya hatalı işaretlenmiş olan ölçekler araştırma dışı bırakılmıştır. Buna göre 417 öğrenciden, 31 öğrencinin ölçeklerde eksik veya hatalı işaretleme yaptığı belirlenmiş ve kalan 386 öğrenci ile çalışma yapılmıştır. Araştırmada SPSS

paket programı kullanılmıştır. Özsaygı puanlarının ve anne-baba tutum puanlarının karşılaştırılmasında tek yönlü varyans analizinin (ANOVA) parametrik olmayan karşılığı Kruskal-Wallis H Testi kullanılmıştır. Anlamli çıkan Kruskal-Wallis H Testlerinde ise, farkın kaynağını belirlemek üzere Mann-Whitney U Testi kullanılmıştır. Normal dağılmayan veride ANOVA yerine Kruskal-Wallis H Testi kullanılır. Karşılaştırmada fark var ise Mann-Whitney U Testi ile kullanılır. Mann-Whitney U testi grupların medyanlarını karşılaştırır. Değişkenlerin, iki grup içerisinde değerlerini sıralı hale dönüştürür (Karagöz, 2010).

Özsaygı Puanları ile Empati Puanları ve Özsaygı Puanları ile Ana-Baba Tutum Puanları arasındaki korelasyonların hesaplanmasında parametrik bir korelasyon türü olan Pearson Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır. Pearson Korelasyon Katsayısı, Değişkenlerin her ikisi de normal dağılım gösteriyorsa (Subaşı, 2014).

BULGULAR

Bulgular bölümünde sırasıyla ve tablo şeklinde yorumlarıyla birlikte, öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımı, öğrencilerin cinsiyete göre özsaygı puanları dağılımı, öğrencilerin doğum sırasına göre özsaygı puanları dağılımı, öğrencilerin annelerinin öğrenim durumuna göre özsaygı puanları dağılımı, öğrencilerin babalarının öğrenim durumuna göre özsaygı puanları dağılımı, öğrencilerin algıladıkları gelir düzeyine göre özsaygı puanları dağılımı, öğrencilerin algıladıkları anne-baba tutumları ile özsaygı arasındaki korelasyon sonuçları ve öğrencilerin empati puanları ile özsaygı puanları arasındaki korelasyon sonuçları görülmektedir.

Tablo 1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	n	%
Kız	176	45,3
Erkek	210	54,7
Toplam	386	100,0

Tablo 1'de görüldüğü gibi araştırmaya katılıp değerlendirmeye alınan toplam 386 öğrenci vardır. Bunlardan 176'sı (%45,3) kız öğrenci, 210'u (%54,7) erkek öğrencidir.

Tablo 2. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Özsaygı Toplam Puan ve Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Özsaygı Puanları	Cinsiyet	n	\bar{X}	S	sd	t	P
1. Genel Özsaygı	1.Kız	125	15.25	2.14	257	2.22	0.03 *
	2. Erkek	134	14.62	2.40			
2. Sosyal Özsaygı	1.Kız	125	5.04	0.98	257	0.80	0.42
	2. Erkek	134	5.14	1.06			
3. Ev ve Aile Özsaygısı	1.Kız	125	4.44	1.10	257	2.02	0.04 *
	2. Erkek	134	4.72	1.16			
4.Akademik Özsaygı	1.Kız	125	3.36	0.95	257	2.80	0.00 *
	2. Erkek	134	3.00	1.10			
5. Toplam Özsaygı	1.Kız	125	28.09	2.80	257	1.57	0.12
	2. Erkek	134	27.49	3.32			

*P<.05

Tablo 2’de sunulan cinsiyete göre özsaygı toplam puan ve alt ölçek puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin bağımsız örneklem için t testi sonuçları incelendiğinde, genel özsaygı boyutunda kızlar ve erkekler arasında ($P<0.05$) anlamlı ilişki görülmektedir. Sosyal özsaygı boyutunda kızlar ve erkekler arasında ($P>0.05$) anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir. Ev ve aile özsaygısı boyutunda kızlar ve erkekler arasında ($P<0.05$) anlamlı ilişki görülmektedir. Akademik özsaygı boyutunda kızlar ve erkekler arasında ($P<0.01$) anlamlı ilişki görülmektedir. Toplam özsaygı boyutunda kızlar ve erkekler arasında ($P>0.05$) anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir. Buna göre, aritmetik ortalamalara göre, genel özsaygı boyutunda kızlar ($\bar{X} = 15.25$), erkeklerden ($\bar{X} = 14.62$) daha yüksek genel özsaygıya sahiptir. Ev ve aile özsaygısı boyutunda erkekler ($\bar{X} = 4.72$), kızlardan ($\bar{X} = 4.44$) daha yüksek ev ve aile özsaygısına sahiptir. Akademik özsaygı boyutunda kızlar ($\bar{X} = 3.36$), erkeklerden ($\bar{X} = 3.00$) daha yüksek akademik özsaygıya sahiptirler.

Tablo 3. Öğrencilerin Doğum Sırasına Göre Özsaygı Toplam Puan ve Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Özsaygı Puanları	Doğum Sırası	n	Sıra Ortalaması	sd	H	P
1. Genel Özsaygı	1	112	129.83	3	2.79	0.43
	2	92	133.75			
	3	40	111.21			
	4 ve	12	133.42			
2. Sosyal Özsaygı	1	112	134.70	3	6.43	0.09
	2	92	116.27			
	3	40	129.11			
	4 ve	12	162.33			
3. Ev ve Aile Özsaygısı	1	112	134.00	3	3.15	0.37
	2	92	130.19			
	3	40	111.39			
	4 ve	12	121.25			
4. Akademik Özsaygı	1	112	125.92	3	0.63	0.89
	2	92	128.15			
	3	40	136.20			
	4 ve	12	129.58			
5. Toplam Özsaygı	1	112	132.66	3	2.82	0.42
	2	92	129.62			
	3	40	111.20			
	4 ve	12	138.79			

Tablo 3'te doğum sırasına göre özsaygı toplam puan ve alt ölçek puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin bağımsız örneklem için Kruskal-Wallis H Testi sonuçları incelendiğinde, Doğum sırasına göre özsaygı puanları arasında anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Tablo 4. Öğrencilerin Annelerinin Öğrenim Durumuna Göre Özsaygı Toplam Puan ve Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Özsaygı Puanları	Annenin Öğrenim Durumu	n	Sıra Ortalama	sd	H	P
1. Genel Özsaygı	1. Okur-yazar	11	109.27	5	1.77	0.88
	2. Okur-yazar	24	128.13			
	3. İlkokul Mezunu	67	128.07			
	4. Ortaokul	34	135.47			
	5. Lise Mezunu	65	136.62			
	6. Y.O. ya da	58	126.31			
2. Sosyal Özsaygı	1. Okur-yazar	11	143.86	5	7.09	0.21
	2. Okur-yazar	24	101.02			
	3. İlkokul Mezunu	67	123.29			
	4. Ortaokul	34	145.46			
	5. Lise Mezunu	65	136.06			
	6.Y.O. ya da	58	131.26			
3. Ev ve Aile Özsaygısı	1. Okur-yazar	11	134.86	5	7.92	0.16
	2. Okur-yazar	24	113.81			
	3. İlkokul Mezunu	67	124.00			
	4. Ortaokul	34	122.60			
	5. Lise Mezunu	65	150.76			
	6. Y.O. ya da	58	123.78			
4. Akademik Özsaygı	1. Okur-yazar	11	144.36	5	8.93	0.11
	2. Okur-yazar	24	165.85			
	3. İlkokul Mezunu	67	120.85			
	4. Ortaokul	34	138.66			
	5. Lise Mezunu	65	125.09			
	6.Y.O. ya da	58	123.43			
5. Toplam Özsaygı	1. Okur-yazar	11	138.36	5	4.86	0.43
	2. Okur-yazar	24	129.81			
	3. İlkokul Mezunu	67	117.22			
	4. Ortaokul	34	136.51			
	5. Lise Mezunu	65	143.52			
	6.Y.O. ya da	58	124.29			

Tablo 4'te Annenin öğrenim durumuna göre Özsaygı Toplam Puan ve Alt Ölçek Puanlarının karşılaştırılması için Kruskal-Wallis H Testi sonuçları incelendiğinde, annenin öğrenim durumuna göre özsaygı puanları arasında anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir ($P>0.05$).

Tablo 5. Öğrencilerin Babalarının Öğrenim Durumuna Göre Özsaygı Toplam Puan ve Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Özsaygı Puanları	Baba Öğrenim Durumu	n	Sıra Ortalaması	sd	H	P
1.Genel Özsaygı	1. Okur-yazar değil	7	98.93	5	7.21	0.21
	2. Okur-vazar	15	114.40			
	3. İlkokul Mezunu	34	139.47			
	4. Ortaokul	40	148.61			
	5. Lise Mezunu	80	129.75			
	6. Y.O. va da	80	117.76			
2.Sosyal Özsaygı	1. Okur-vazar değil	7	149.21	5	6.68	0.25
	2. Okur-vazar	15	96.27			
	3. İlkokul Mezunu	34	132.28			
	4. Ortaokul	40	143.51			
	5. Lise Mezunu	80	121.11			
	6. Y.O. va da	80	131.01			
3. Ev ve Aile Özsaygısı	1. Okur-vazar değil	7	150.36	5	3.99	0.55
	2. Okur-vazar	15	141.63			
	3. İlkokul Mezunu	34	116.49			
	4. Ortaokul	40	115.11			
	5. Lise Mezunu	80	132.30			
	6. Y.O. va da	80	132.13			
4.Akademik Özsaygı	1. Okur-vazar değil	7	176.86	5	4.20	0.52
	2. Okur-vazar	15	137.47			
	3. İlkokul Mezunu	34	133.84			
	4. Ortaokul	40	123.93			
	5. Lise Mezunu	80	124.77			
	6. Y.O. va da	80	126.34			
5.Toplam Özsaygı	1. Okur-vazar değil	7	142.93	5	1.97	0.85
	2. Okur-vazar	15	128.47			
	3. İlkokul Mezunu	34	128.00			
	4. Ortaokul	40	141.31			
	5. Lise Mezunu	80	126.37			
	6. Y.O. va da	80	123.18			

Tablo 5'te Babanın Öğrenim Durumuna Göre Özsaygı Toplam Puan ve Alt Ölçek Puanlarının karşılaştırılması için Kruskal-Wallis H Testi sonuçları incelendiğinde, babanın öğrenim durumuna göre özsaygı puanları arasında anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Tablo 6. Öğrencilerin Algıladıkları Gelir Düzeyine Göre Özsaygı Toplam Puan ve Alt Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Özsaygı Puanları	Algılanan Gelir Düzeyi	n	Sıra Ortalaması	sd	H	P
1. Genel Özsaygı	1. Alt	10	135.55	2	0.4	0.8
	2. Orta	202	127.95			
	3. Üst	46	134.99			
2. Sosyal Özsaygı	1. Alt	10	116.55	2	1.5	0.4
	2. Orta	202	132.36			
	3. Üst	46	119.77			
3. Ev ve Aile Özsaygısı	1. Alt	10	104.20	2	1.7	0.4
	2. Orta	202	129.06			
	3. Üst	46	136.93			
4. Akademik Özsaygı	1. Alt	10	148.15	2	1.7	0.4
	2. Orta	202	126.58			
	3. Üst	46	138.28			
5. Toplam Özsaygı	1. Alt	10	121.90	2	0.4	0.8
	2. Orta	202	128.48			
	3. Üst	46	135.62			

Tablo 6’da algılanan gelir düzeyine göre, özsaygı toplam puan ve alt ölçek puanlarının karşılaştırılması için Kruskal-Wallis H Testi sonuçları incelendiğinde, algılanan gelir düzeyine göre özsaygı puanları arasında anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Tablo 7. Öğrencilerin Algıladıkları Anne-Baba Tutum Puanları ile Özsaygı Puanları Arasındaki Korelasyon Sonuçları

Ana Baba Tutum Ölçeği Puanlar		Özsaygı Ölçeği Puanları				
		Genel Özsaygı ₁	Sosyal Özsaygı ₁	Ev ve Aile Özsaygı ₁	Akademik Özsaygı	Toplam Özsaygı
Otoriter Anne	r	-0.20	-0.12	-0.09	-0.06	-0.24
	p	0.00*	0.06	0.17	0.35	0.00*
Demokratik Anne	r	-0.04	-0.04	-0.08	0.04	-0.07
	p	0.49	0.48	0.19	0.57	0.31
Otoriter Baba	r	-0.16	-0.14	-0.01	-0.01	-0.17
	p	0.01*	0.03*	0.97	0.84	0.00*
Demokratik Baba	r	-0.03	-0.08	-0.03	0.01	-0.06
	p	0.65	0.20	0.58	0.88	0.36

* $p<0.01$

Tablo 7’de Anne-Baba Tutum Puanları ile Özsaygı Puanları Arasındaki Korelasyon (Pearson Korelasyon Katsayısı) sonuçları incelendiğinde, otoriter anne ve genel özsaygı ($r= -0.20$ ve $p<0.01$) arasında; otoriter anne ve toplam özsaygı ($r= -0.24$ ve $p<0.01$) arasında; otoriter baba ve genel özsaygı ($r= -0.16$ ve $p<0.01$) arasında; otoriter baba ve sosyal özsaygı ($r= -0.14$ ve $p<0.01$) arasında; otoriter baba ve toplam özsaygı ($r= -0.17$ ve $p<0.01$) arasında anlamlı ilişki görülmektedir. Ayrıca söz konusu bu boyutlar arasında negatif yönde, ancak düşük düzeyde ilişki vardır ($r<0,30$). Buna göre, boyutlardan biri artarken diğeri

azalmaktadır. Şöyle ki, annenin otoriterliği arttıkça, çocukta genel özsaygı ve toplam özsaygı azalmaktadır. Babanın otoriterliği arttıkça, çocukta sosyal özsaygı ve toplam özsaygı azalmaktadır. Tablo 7'deki diğer boyutlarda ise anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir ($P>0.05$).

Tablo 8. Empati Puanları ile Özsaygı Puanları Arasındaki Korelasyon Sonuçları

Puanlar	Özsaygı Ölçeği Puanları					
	Genel Özsaygı	Sosyal Özsaygı	Ev ve Aile Özsaygısı	Akademik Özsaygı	Toplam Özsaygı	
Empati Puanı	r	0.11	0.12	-0.05	0.10	0.13
	p	0.07	0.06	0.39	0.13	0.03*

* $p<.05$

Tablo 8'de empati puanları ile özsaygı puanları arasındaki korelasyonlar (pearson korelasyon katsayısı) incelendiğinde, tüm ilişkilerde ($r<0,30$) düşük düzeyde korelasyon vardır. Empati puanı ve toplam özsaygı puanı arasında anlamlı ilişki görülmektedir ($p<0.05$). Empati ile toplam özsaygı arasında pozitif yönde ($r=0.13$) ancak düşük düzeyde ($r<0.30$) ilişki vardır. Buna göre düşük ilişki de olsa, empatik beceri arttıkça özsaygı düzeyi de artmaktadır.

Tablo 8'e göre empati puanı ile genel özsaygı, sosyal özsaygı, ev-aile özsaygısı ve akademik özsaygı arasında anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre özsaygı toplam puan ve alt ölçek puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin sonuçlar incelendiğinde, genel özsaygı boyutunda kızlar ve erkekler arasında anlamlı ilişki görülmektedir. Sosyal özsaygı boyutunda kızlar ve erkekler arasında anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir. Ev ve aile özsaygısı boyutunda kızlar ve erkekler arasında anlamlı ilişki görülmektedir. Akademik özsaygı boyutunda kızlar ve erkekler arasında anlamlı ilişki görülmektedir.

Toplam özsaygı boyutunda kızlar ve erkekler arasında anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir. Buna göre, aritmetik ortalamalara göre, genel özsaygı boyutunda kızlar erkeklerden daha yüksek genel özsaygıya sahiptir. Ev ve aile özsaygısı boyutunda erkekler, kızlardan daha yüksek ev ve aile özsaygısına sahiptir. Akademik özsaygı boyutunda kızlar, erkeklerden daha yüksek akademik özsaygıya sahiptirler. Bazı araştırmalarda cinsiyet ile özsaygı arasında anlamlı ilişki olduğu görülmüşken (Ayvalı, 2012; Kılıç-Duran, 2007; Kuru, 2017), bazı araştırmalarda ise cinsiyet ile özsaygı arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir (Büyükşahin-Çevik, 2007; Dikici, 1998; Duru, 1995; Güçray, 1989; Karagöllü, 1995; Pişkin, 1997).

Araştırma bulgularında öğrencilerin doğum sırasına göre, toplam özsaygı ve alt ölçek puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin sonuçlar incelendiğinde, doğum sırası ile özsaygı puanları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir. Bazı araştırmalarda da doğum sırası ile özsaygı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür (Güçray, 1989; Kuru, 2017; Özoğul, 1988; Sarıyüce-Körükçü, 2004). Yapılan başka araştırmalarda ise doğum sırası ile özsaygı arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (Dikici, 1998; Güngör, 1989).

Öğrencilerin annesinin ve babasının öğrenim durumuna göre, öğrencinin özsaygı puanları karşılaştırması incelendiğinde, annenin ve babanın öğrenim durumuna göre özsaygı puanları arasında anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir. Başka araştırmada da anne babanın öğrenim durumunun özsaygı ile ilişkisinin olmadığı görülmüştür (Dikici, 1998). Yapılan bazı araştırmalarda ise anne ve babanın öğrenim durumu ile özsaygı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür (Akşin, 2013; Ayvalı, 2012; Kuru, 2017; Kuru-Turaşlı, 2006; Sarıyüce-Körükçü, 2004).

Araştırmada öğrencilerin algıladığı gelir düzeyi ile özsaygı puanları arasında anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir. Bazı araştırmalarda da özsaygı ile gelir düzeyi arasında anlamlı ilişki olmadığı görülmüştür (Dikici, 1998; Kılıç-Duran, 2007). Yapılan başka araştırmada ise gelir düzeyi yükseldikçe öğrencilerin özsaygı düzeylerinin de yükseldiği görülmüştür (Güngör, 1989).

Araştırma bulguları incelendiğinde, anne-baba tutumlarına göre otoriter anne ve öğrencilerin genel özsaygısı arasında, otoriter anne ve öğrencilerin toplam özsaygısı arasında, otoriter baba ve öğrencilerin genel özsaygısı arasında, otoriter

baba ve öğrencilerin sosyal özsaygısı arasında, otoriter baba ve öğrencilerin toplam özsaygısı arasında anlamlı ilişki görülmektedir. Ayrıca söz konusu bu boyutlar arasında negatif yönde, ancak düşük düzeyde ilişki vardır. Diğer boyutlarda ise anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir. Bazı araştırmalarda da anne baba tutumunun benlik saygısı üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı görülmüştür (İkizoğlu, 1993). Yapılan başka araştırmalarda ise ana-baba tutumu ile çocuğun benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (Coopersmith, 1967; Demiriz, 1997; Dubow, Huesmann ve Eron., 1987; Duru, 1995; Geçtan, 2014; Güçray, 1989; Güngör, 1989; Pişkin, 1999; Yıldız-Bıçakçı, 2004; Yılmaz, 2001). Ana-baba tutumunu demokratik olarak değerlendiren öğrencilerin benlik saygısının ana-baba tutumunu otoriter olarak değerlendiren öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür (Duru, 1995). Anne babaları demokratik olan çocukların özsaygı düzeylerinin de yüksek olduğu görülmüştür (Coopersmith, 1967; Güngör, 1989). Demokratik ebeveyn tutumunun çocukların sosyal becerilerini olumlu yönde, diğer ebeveyn tutumlarının ise olumsuz yönde etkilediği görülmüştür (Kırman ve Doğan, 2017). Ayrıca ailenin aşırı koruyucu tutumu, benlik ve özsaygı gelişimini olumsuz etkilemektedir (Pişkin, 1997). Anne babanın demokratik tutumları öz-saygıyı olumlu yönde etkilerken, otoriter ve ilgisiz tutumları ise öz-saygıyı olumsuz yönde etkilemektedir (Güçray, 1989). Otoriter olmayan ve uygun anne baba davranışları ile büyüyen yetişkinlerin, öz güven duygusu diğer yetişkinlere göre daha yüksek seviyededir (Dubow, Huesmann ve Eron., 1987). Coopersmith (1967)'e göre özsaygı düzeyleri yüksek çocukların anneleri, özsaygı düzeyleri düşük çocukların annelerine göre daha sevgi doludurlar ve çocuklarıyla daha yakın ilişkiler kurarlar, yani çocuklarını olduğu gibi kabul ederler. Coopersmith (1967), aile içindeki demokratik tutumların etkisini araştırdığında özsaygı düzeyleri yüksek çocukların bulunduğu ailede sınırlar açıkça ortaya konulmuştur. Özsaygı düzeyi düşük çocuklar için dar ve iyi belirlenmemiş sınırlar ve kaba kontrol metotları vardır. Anne-baba çocuk ilişkilerinin, çocuğun sosyal gelişimi ve davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu da görülmüştür (Kırman ve Doğan, 2017). Geçtan (2014)' a göre de düşüncelerine değer verilen, anne ve babasından yeterli desteği gören çocuk, kendisi hakkında olumlu düşünmeye ve olumlu özsaygı geliştirmeye başlar. Özgüven duygusunun temeli ilk çocukluk yıllarında atılır ve sonraki yıllarda, uygun anne baba ve öğretmen tutumları ile gelişir (Eldeleklioğlu, 2004). Sağlıklı bir benlik algısının gelişimi için gerekli olan kapasiteler, çocukların içinde buldukları serbest destekleyici ve yönlendirici olan sosyal ortamların özelliklerine göre gelişmektedir (Hohmann ve Weikart, 2000).

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre öğrencilerin toplam özsaygı puanı ve empati puanı arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. Başka bir ifadeyle özsaygı düzeyi ile empatik beceri düzeyi birbirlerine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Toplam özsaygı ile empati arasında pozitif yönde, ancak düşük düzeyde ilişki vardır. Bu durum, toplam özsaygı ile empati aynı yönde artıyor veya azalıyor şeklinde yorumlanabilir. Empatik beceri artıyorken özsaygı düzeyi de artmakta, özsaygı düzeyi artıyorken empatik beceri de artmaktadır. Empati Puanı ile Genel Özsaygı, Sosyal Özsaygı, Ev-Aile Özsaygısı ve Akademik Özsaygı arasında ise anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir. Buna göre empatik beceri düzeyi, bu boyutlara bağlı olarak değişiklik göstermemektedir. Yapılan bazı araştırmalarda da empatik beceri ve özsaygı arasında ilişki olduğu görülmüştür (Uzunkol, 2014; Yontar, 2013; Yüksel, 2009). Yüksel'in (2009) yaptığı araştırmaya göre empati ve benlik algısı arasında pozitif bir ilişki bulunmuş ve empati seviyesi yüksek olan çocukların aynı zamanda özsaygılarının da yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların özgüvenlerini arttırmak için sahip olması gereken becerilerden biri de iletişim becerileridir (Lindenfield, 1997). Bu becerilerin gelişebilmesi için bireyin empatik becerilerinin de gelişmiş olması gerekmektedir. Empatik beceri, iletişim süreçlerinin en önemli boyutlarından biri olarak kabul edilir. Olumlu benlik saygısı olan kişiler, empati kurmak istedikleri bireylere daha kolay odaklanabilirler. Dolayısıyla sağlıklı benlik saygısı, sağlıklı empati eğilimini doğurur diyebiliriz. Çocuklar, ebeveynlerini model aldıkları için kendi akranlarına ve çevresine gösterdikleri davranış biçimleri, ebeveynlerinin kurdukları ilişki biçiminin aynasıdır (Kuru, 2017).

Bu araştırma, dördüncü sınıf öğrencilerinin özsaygı düzeylerinin, ana baba tutumu ve empatik beceriler ile ilişkisinin önemini ortaya koymuştur. Doğduğu günden itibaren aileden başlayarak yakın çevresinin genişlemesiyle çocukların algısı sürekli artar. Bu algı kendini ve değer verdiği her şeyi tanımaya ve nasıl algıladığına yardımcı olur (Kulaksızoğlu, 1999). Hem empatinin hem de özsaygının çocuklarda gelişebilmesi için ailelere önemli rol ve sorumluluklar düşmektedir (Kuru, 2017). Çocukların özsaygılarının desteklenmesi, kendini iyi hisseden, doğru ifade edebilen, empatik beceri düzeyi yüksek ve sağlıklı iletişim kurabilen bireyler olarak yetişmesine katkı sağlayacaktır. Araştırmadan elde edilmiş sonuçlar doğrultusunda şu öneriler verilebilir:

-Ankara il merkezinde yapılan bu çalışmadan sonra diğer bölgeler de dâhil edilip daha fazla öğrenciye ulaşılarak daha kapsamlı ve daha güncel bir çalışma yapılabilir.

-Okulöncesi dönemden itibaren özsaygı kazandırılmasına önem verilerek, öğrencilerin özsaygı düzeylerinin geliştirilmesi için rehberlik uygulamalarında ve ders programlarında çeşitli etkinliklere yer verilebilir.

-Rehberlik servisi tarafından öğrencilerin özsaygı düzeyleri tespit edilebilir ve özsaygı düzeyi düşük olan öğrenciler için özel çalışmalar yapılabilir.

-Sınıf ve sınıf rehber öğretmenlerine, öğrencilerin özsaygı düzeylerini geliştirebilmelerine yönelik seminerler verilebilir.

-Öğretmenler, sınıflarında özsaygı geliştirici etkinlikler uygulayabilirler.

-Özsaygı düzeyi düşük olan öğrencilerin aileleri ile iş birliği yapılabilir, anne-baba eğitim seminerleri verilebilir ve özel görüşmeler yapılabilir.

-Bu çalışmada, özsaygı düzeylerinin öğrencilerin anne-baba tutumları ve empatik becerileri ile ilişkisi incelenmiştir. Daha sonra yapılacak olan çalışmalarda özsaygı düzeyinin başka değişkenler ile (saldırganlık, sosyal beceri, ahlaki gelişim, ihmal- istismar, öz-düzenleme, kültür...vs.) ilişkisi araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Akkuş-Çutuk, Z. (2017). 5. Sınıf öğrencilerinin sosyal becerilerinin özsaygı ve denetim odağı ile ilişkisi. Abant İzzet Baysal üniversitesi *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 505-525.
- Akşin, E. (2013). 60-72 Aylık çocukların benlik algıları ile ilköğretime hazır bulunuşlukları arasındaki ilişkinin ve ilköğretime hazır bulunuşluk ile benlik algılarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi: İstanbul.
- Arabacı, N. (2011). Anne-baba-çocuk iletişimini değerlendirme aracının (ABÇİDA) geliştirilmesi ve anne-baba-çocuk iletişiminin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi: Ankara.
- Ayvah, M. (2012). İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin benlik saygısı ile sosyal uyum düzeyi ilişkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi: Samsun.
- Beane, J.A. ve Llipka, R.P. (1986). Self-Concept, Self-esteem And The Curriculum. New York: Teachers College Pres.
- Büyüksahin-Çevik, G. (2007). Lise 3. Sınıf öğrencilerinin arkadaşlık ilişkileri ve benlik saygılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova üniversitesi: Adana.
- Bryant, B. K. (1982). An index of empathy for children and adolescents. *Child Development*, 53 (2), 413-425. Erişim adresi: <http://dx.doi.org/10.2307/1128984>
- Coopersmith, S. (1974). The Antecedents of Self-esteem . San Fransisco: W.H. Freeman.
- Çetin, C. N. (2008). İlköğretim dördüncü sınıf öğrencilerinin empatik beceri düzeylerinin ana baba tutumları ve özsaygı ile ilişkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi: Ankara.
- Demir-Şad, E. (2007). Akranları tarafından reddedilen ve kabul edilen ilköğretim II. kademe öğrencilerinin özsaygı, sosyal beceri, davranış problemleri ve okul başarılarının karşılaştırılması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi: Ankara.
- Demiriz, S. (1997). 9 ve 12 yaş çocuklarının benlik kavramı ile ana-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi üniversitesi: Ankara.
- Dikici, A. (1998). Cassidy kukla görüşme formunun beş-altı yaş çocuklarına uyarlanması ve özsaygı düzeylerinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi: Ankara.
- Doğan, Y. (2007). İlköğretim Çağındaki 10-14 Yaş Grubu Öğrencilerinin Gelişim Özellikleri U.Ü. *Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 155-187.

Dubow, E.F., Huesmann L.R. ve Eron L.D. (1987). Childhood Correlates of Adult Ego Development. *Child Development* (58), 859-869.

Duru, A. (1995). İlkokul 5. sınıf öğrencilerinin benlik saygıları ile ana baba tutumları arasındaki ilişki. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi: İzmir

Eldeleklioğlu, J. (2004). Çocuklarda Özgüven Gelişimi, *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24 (2), 111-121.

Erkan, S. (1993) ana-babalarını demokratik, otoriter ve ilgisiz olarak algılayan bireylerin benlik kavramları ile ideal benlik kavramlarının bağdaşım dereceleri arasındaki farklar. *Eğitim Dergisi*, 3, 5-13.

Feshbach, N. D. ve Roe, K. (1968). Empathy in six-and seven-year-olds. *Child Development*, 39 (1), 133-145. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/1127365>

Geçtan, E. (2014). Psikanaliz ve Sonrası (16. bs.). İstanbul: Metis Yayınları.

Güçray, S. (1989). Çocuk yuvasında ve ailelerinin yanında kalan 9-10-11 yaşlarındaki çocukların benlik saygısını etkileyen bazı faktörler. Basılmamış doktora tezi. Hacettepe üniversitesi: Ankara.

Güngör, A. (1989). Lise öğrencilerinin özsaygı düzeylerini etkileyen etmenler. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe üniversitesi: Ankara.

Hohmann, M. ve Weikart, D. (2000). Küçük çocukların eğitimi (S. S. Kohen ve Ü. Ögüt, Çev). İstanbul: Hisar Eğitim Vakfı Yayınları.

İkizoğlu, M. (1993). Demokratik ve otoriter anne baba tutumlarının lise son sınıf öğrencilerinin benlik saygısı üzerine etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi: Ankara.

Karagöllü, Ş. (1995). Anaokulu eğitimi almış ve almamış ilkokul öğrencilerinin cinsiyet ve sınıflarına göre okul başarı düzeyleri ile öz saygı düzeylerinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi: Ankara.

Karagöz, Y. (2010). Nonparametrik tekniklerin güç ve etkinlikleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 9 (33), 18-40.

Kapçı, E.G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 37 (1), 1-13.

Kılıç Duran, S. (2007). 9, 10, 11 yaşındaki çocukların zihinsel gelişim ve benlik saygısına ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi: İstanbul.

- Kırman, A. ve Doğan, Ö. (2017). Anne-baba çocuk ilişkileri: bir meta-sentez çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 4 (1). 28-49.
- Kulaksızoğlu, A. (1999). Ergenlik psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Kuru, A. (2017). 10-14 yaşları arasındaki üstün zekâya sahip çocukların etiketlenme durumunun benlik saygısına ve empati düzeyine etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Okan üniversitesi: İstanbul.
- Kuru-Turaşlı, N. (2006). 6 yaş grubu çocuklarda benlik algısını desteklemeye yönelik sosyal duygusal hazırlık programının etkililiğinin incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi: İstanbul.
- Kuzgun, Y. (1972). Ana-baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe üniversitesi, Ankara.
- Lindenfield, G. (1997). Kendine güvenen çocuk yetiştirme (G. Tümer, Çev). Ankara: HYB Yayıncılık.
- Mehrabian, A. and Epstein, N. (1972). A measure of emotional empathy. *Journal of Personality*. 40 (4). 525-543 Erişim adresi: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-6494.1972.tb00078.x>
- Mussen, P.H. (1990). Child Development and Personality. New York: Harper Collins.
- Öner, N. (1996). Türkiye’de Kullanılan Psikolojik Testler (2. bs.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları
- Özoğul, S. N. (1988). Annenin çalışmasının ve bazı bireysel niteliklerin çocuğun özsaygısına etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi: Ankara.
- Pişkin, M. (1999). İlköğretimde rehberlik. Kuzgun, Y. (Ed.). Özsaygıyı geliştirme eğitimi (s. 95-120). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Pişkin, M. (1997). Türk ve İngiliz lise öğrencilerinin benlik saygısı yönünden karşılaştırılması. III. Ulusal psikolojik danışma ve rehberlik kongresi bilimsel çalışmaları kongre kitabı. Adana: Ç.Ü. Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışma Anabilim Dalı ve Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayını.
- Polat, S. (1986). Ana-baba tutumlarının çocukların öğrenilmiş çaresizlik düzeyine etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe üniversitesi, Ankara
- Rogers, C. R. (1975). Empatik olmak değeri anlaşılmamış bir varoluş şeklidir. (F. Akkoyun, Çev.). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 16 (1).

Riley, G.M. (1995). Increasing self-esteem in children, 8-12 years old from dysfunctional families: a twofold solution to a twofold problem. Nova Southeastern University: Dissertations theses. Erişim adresi: <https://eric.ed.gov/?id=ED387729>

Sarıyüce-Körükçü, Ö. (2004). Altı yaş grubundaki çocukların özsaygı düzeyleri ile anne empatik becerilerinin incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara üniversitesi, Ankara

Subaşı, H. (2014). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. Erişim adresi: <https://www.slideshare.net/HasanSuba/korelasyon>

Usta, A. (2004). Çocuğun ruhsal süreçleri üzerinde ailenin etkisi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (7).

Uzunkol, E. (2014). Hayat bilgisi öğretiminde uygulanan değerler eğitimi programının öğrencilerin özsaygı düzeyleri, sosyal problem çözme becerileri ve empati düzeylerine etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi: Ankara.

Yıldız-Bıçakçı, M. (2004). Annesi çalışan ve çalışmayan çocukların anne-baba tutumlarını algılamalarının ve benlik imajlarının incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi: Ankara

Yılmaz, A. (2001). Eşler arasındaki uyum, anne-baba tutumu ve benlik algısı arasındaki ilişkilerin gelişimsel olarak incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*. 16 (47), 1-20.

Yılmaz, A.Y. (2003). Empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik becerilerine etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara üniversitesi, Ankara

Yontar, A. (2013). Sosyal bilgiler programında kazandırılması hedeflenen sorumluluk değeri ve empati becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi: Ankara.

Yüksel, A. (2009). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin empatik becerileriyle aile işlevleri ve benlik kavramları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 1 (25), 153-165.

Extended Abstract

Introduction: The interaction that individuals enter with their environment as of childhood has a big share in the development of skills of self-esteem. The family, the first societal environment for children, have an effect on the self-esteem of children. Self-esteem includes people's self-evaluation and reactions to other people, and the roles we assume in our lives. The roles of people are functions of their ego. Roles are related to gender, ancestry, and the role and place of a person in society, and they affect how people see themselves and how other people see them.

The big duties fall on the family, the smallest foundational unit of society, in the development of the self-esteem of the child. The family that accepts the child as they are, supports, and encourages them provide for the positive development of the ego of the child. It is known that empathetic communication is important in the foundation of successful parental-child relationships. Research conducted on this topic revealed that family environment and parental attitudes are more influential in the development of self-esteem than other factors.

Being able to prepare a peaceful and loving family environment for children plays an important role in taking healthy steps towards the future in the development of personalities for children. In this context, the family structure in which children live is an important factor. The self-esteem of children who experience their first interactions after birth within the family are negatively or positively affected by the interactions they experienced with family members. (Beane and Lipka, 1986).

This study was conducted with fourth-grade students, known as childhood. The levels of self-esteem in the developmental process, parental relationships, and empathy skills affect the personalities of children at this phase.

Purpose: The research aimed to examine the effect of the gender, birth order, parental education status, and perceived level of income of the family over the levels of self-esteem for fourth-grade students and the relationship between parental attitudes and empathy skills.

Method: Fourth-grade students being educated in central Ankara province during the 2006-2007 academic year constitute the sampling for the study. The students found in the study were chosen randomly. Of the 386 students in the research group, 176 are girls (%45,3) and 210 are boys (%54,7). The Coopersmith Self-esteem Inventory, Parental Attitude Scale, Empathy Scale for Children, and Personal Information Form were used as data-collection tools in the study.

Findings: According to the findings of the study, a significant difference was seen between an authoritative mother and general self-esteem ($r = -0.20$ ve $p < 0.01$), an authoritative mother and total self-esteem ($r = -0.24$ ve $p < 0.01$), an authoritative father

and general self-esteem ($r = -0.16$ ve $p < 0.01$), an authoritative father and social self-esteem ($r = -0.14$ ve $p < 0.01$), and an authoritative father and total self-esteem ($r = -0.17$ ve $p < 0.01$). There is also a negative but low relationship between these dimensions ($r < 0,30$). It is seen that there are no significant differences in the other dimensions ($P > 0.05$).

A significant difference is seen between self-esteem scores and empathy scores ($p < 0.05$). There is a positive ($r = 0.13$) but low ($r < 0.30$) relationship between total self-esteem and empathy.

Conclusion and Recommendations: According to previous studies, there is a relationship between parental attitudes and the levels of self-esteem of children (Coopersmith, 1967; Dubow, Huesmann and Eron, 1987; Güngör, 1989; Güçray, 1989; Geçtan, 2014; Pişkin, 1997; Demiriz, 1997; Yılmaz, 2001). The levels of self-esteem of children whose parents are democratic were found to be high (Coopersmith, 1967; Güngör, 1989). The excessively protective attitudes of the family can negatively affect the development of self and self-esteem (Pişkin, 1997). While democratic parental attitudes positively affect self-esteem, authoritative and uninterested attitudes negatively affect self-esteem (Güçray, 1989). According to Coopersmith (1967) the limitations in families where there are children with high levels of self-esteem have been explicitly revealed. For children with low levels of self-esteem, there are narrow and well-specified limitations and rough methods of control. According to Geçtan (2014) , A child for whom value is given to thoughts of and who receives adequate support from his or her mother and father start to think more positively about himself/herself and start to develop positive self-esteem. Another study revealed that democratic and authoritative attitudes have no significant effect over the self-esteem of students (İkizoğlu, 1993). The foundation of feelings of self-confidence is laid in the first years of childhood and develops with the attitudes of suitable parents and teachers in subsequent years (Eldeleklioğlu, 2004). The capacities necessary for the development of a health sense of self develop based on the characteristics of a social environment that is freely supportive and guiding and in which the child is found (Hohmann ve Weikart, 2000).

One of the skills that children must possess to increase their self-confidence is communication skills (Lindenfield, 1997). In order for these skills to be able to develop, the empathetic skills of individuals must also be developed. Empathy skills are accepted as one of the most important dimensions of the processes of communication. The support of the self-esteem of children will contribute to cultivating them as individuals who feel good about themselves, who can accurately express themselves, and who can establish health communication.

Recommendations: By providing importance on the gaining of self-esteem as of the preschool period, various activities can be included in guidance practices and class

programs so that students develop levels of self-esteem. The self-esteem levels of students can be determined by a guidance service, and special studies can be done for students with low levels of self-esteem. Seminars can be provided to classroom and school counselors regarding the ability to develop the levels of self-esteem of students. Teachers can implement activities that develop self-esteem in their classrooms. Cooperation can be done with the families of children with low levels of self-esteem, parental education seminars can be provided, and special interviews can be conducted. The relationship between the level of self-esteem and other variables (aggression, social skills, moral development, neglect-abuse, culture, etc.) can be researched in future studies.

ⁱ *Bu çalışma, yazarın hazırlamış olduğu, "İlköğretim Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Empatik Beceri Düzeylerinin Ana Baba Tutumları ve Özsaygı ile İlişkisi" başlıklı tezin bir bölümünden oluşturulmuştur.